

LBRIS

We know
books

YORICK

La vie
en rose CU **Clody**
Bertola

— Ludmila Patlanjoglu —

NEMIRA

Cuprins

Prolog, de Ludmila Patlanjoglu / 5

Paradisul Ducesei de Chițorani / 9

Via Bertola • Bunicii mei au venit în România în timpul lui Carol I • Din gelozie, tata s-a aruncat de la etaj • Paul Morand a cunoscut trei femei frumoase: Martha Bibescu, Regina Maria și Clotilde Bertola • Uneori simt că-mi pierd mințile, Letiția e acolo, dar la cimitir • *Laisse-la, Tony, cette enfant sera une grande artiste* • Ștefan Constantinescu mi-a fost soț, prieten și tată • Toată viața mea cu Liviu a fost Teatru • Aerul electric ca într-o repetiție cu Lucian Pintilie • O ființă greu de mulțumit • Eu am avut relații ciudate cu bărbații • Cu Emil Botta am fost ca două stele ce nu se pot apropia, se luminează doar una pe alta... • Pe scenă trăiam cu adevărat • Despărțirea de teatru a fost ca o moarte • Să știi să-ți porți crucea și să-ți păstrezi credința.

Bărbații din viața ei / 69

ȘTEFAN

Alexandru Paleologu – Portret / 71

Barbu Brezianu – Impresii la o expoziție / 71

Alexandru Paleologu – Arta nudului / 75

Clody către Ștefan / 81

Liviu Ciulei – Sfășierea înceată a unei bucăți de mătase veche / 93

Către Clody înaintea marilor premiere / 107

LUCIAN

Lucian Pintilie – Paradoxul fragilității / 113

Epistolele unui spectator îndrăgostit / 126

Muza Clody / 131

Arșavir Acterian – Mărturia unui prieten / 133

Emil Botta – Glin / 134

Arșavir Acterian – Sentimente tristanice și fervori isoldice / 136

Radu Sighireanu – Poeme pentru Clody / 137

Îți mai aduci aminte, Clody? / 149

Lena Constante – Zilele fericite ale tinereții noastre / 151

Radu Beligan – Toată generația mea a fost îndrăgostită de ea / 160

Dina Cocea – Seară de debut / 160

Alexandru Paleologu – O eroină dintr-un roman englezesc / 161

Victor Rebengiuc – O feminitate ieșită din comun / 164

Dan Grigore – M-am îndrăgostit de vocea lui Clody Bertola / 166

George Banu – O Gelsomina a scenei / 166

Ileana Berlogea – O artistă intelectuală autentică / 169

Irina Petrescu – Am urât-o zadarnic luni în șir / 169

Mariana Mihuț – Trusa de machiaj a lui Clody / 171

Andrei Șerban – Lui Andrei, să-i ajute în viață / 172

Florian Pittiș – Dumneavoastră jucați în continuare / 174

Leopoldina Bălănușă – O lume ca un filigran / 175

Virgil Ogășanu – Dăruire și disciplină / 176

Oana Pellea – Ca un abur / 177

Anca Sigartău – O atingere de catifea / 181

Manuela Ciucur – Am trăit un vis / 182

Andreea Bibiri – O călăuză / 184

Vladimir Anton – Așteptând-o pe Clody / 185

Eugen Gyemant – O invitație de a privi împreună cu celălalt lumea / 186

Ioana Anastasia Anton – Moștenirea lui Clody Bertola / 187

Mircea Diaconu – *Once upon a time* cu Clody / 188

Giği Căciuleanu – CLODY-LIVIU-LUCIAN / 189

Drumul unei cariere / 191

Pe scenă / 193

Debutul – o eminentă absolventă • Anii grei ai începutului –
Cenușăreasa • În familia nobilă a Teatrului Odeon • Mari
spectacole, mari roluri

Pe marele ecran / 228

La televiziune / 231

La radio / 236

Singurul premiu / 247

Sub semnul capodoperei / 249

SHAKESPEARIANA

Cum vă place / 250

Iubită și contestată / 252

Clody Bertola – Rosalinda, o experiență totală / 252

Ileana Predescu – O invitație la fantezie / 253

Critica – pro și contra / 254

Bătălia pentru Cum vă place

Articolul (miop) care a declanșat polemica: Regie în slujba textului sau demonstrație de regie? / 255

Liviu Ciulei – Critica în slujba textului sau demonstrație de critică? / 257

O istorică masă rotundă cu *Andrei Băleanu*, *Liviu Ciulei*, *B. Elvin*, *Lucian Pintilie*, *Valentin Silvestru*, *Florian Nicolau*, *David Esrig*, *Mihnea Gheorghiu*, *Traian Șelmaru* / 262

Doi maștri din lumea lui Shakespeare în România

Orson Welles – Aveți actori excepționali / 275

Paul Scofield – O mare prezență artistică și o mare actriță / 276

Centenar Liviu Ciulei

Vlad Zamfirescu – *Cum vă place*, o punte artistică între generații / 277

CEHOVIANA

Livada cu vișini / 280**O răscruce în teatrul românesc**

Actrița – Mă plăceam în Ranevskaia / 282

Regizorul – Căutând sensurile unei strănii comedii / 282

Cronicarii – Excepționala Ranevskaia / 292

Voci în dispută

N. Carandino – O livadă necehoviană / 294

Crin Teodorescu – O punere în pagină splendidă și ortodoxă / 296

Iulian Mihu – O tristă farsă comică / 297

Andrei Șerban – Din mirare s-a născut filosofia / 298

Dinu Cernescu – Dincolo de coaja prejudecăților cehoviene / 299

Ov.S. Crohmălniceanu – Ce i se reproșează lui Lucian Pintilie? / 300

Radu Penciulescu – Prospețimea privirii / 302

Liviu Ciulei – Subtile și dantelate nuanțe / 304

Un spectacol intrat în memoria afectivă

Miron Radu Paraschivescu – File de jurnal / 305

Gheorghe Harag – Lucian Pintilie m-a ajutat să-l înțeleg pe Cehov / 307

Cătălina Buzoianu – Livada cu grâu și podeaua de vișini / 308

Alexandru Darie – E greu de scris despre umbre / 312

George Banu – Cronică din țândări / 314

Iubire și prietenie în câteva scrisori / 319

Clody către Jeni Acterian / 321

Jeni Acterian către Clody / 330

Marietta Sadova către Clody / 343

Mama către Clody / 347

Epilog. Clody către mama / 401

Credite fotografice

Din arhiva Clody Bertola

Din arhiva Teatrului „L.S. Bulandra“ (mulțumiri pentru sprijin lui Ștefan Theodorescu)

LBRIS

We know
books

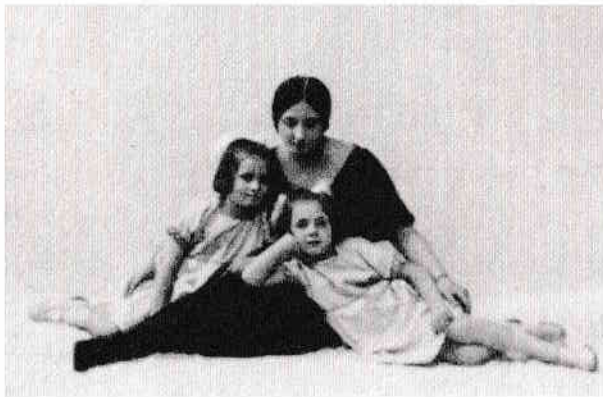

Clody la 12 ani

PARADISUL DUCESEI DE CHIȚORANI

„Visam mult. Îmi imaginam fel de fel de povești cu mine
în rolul principal. Mă gândeam ce-o să fac eu cu viața mea.“

CLODY BERTOLA

Clody cu mama și sora ei Letiția

Via Bertola

„Nimicul? Hispanica Nada?
Neantul despre bătaia cu flori?
Despre frumoasele promenade pe Corso...
și bătaia cu flori la șosea
nimicul, neantul
Oh, domnule, sunt apusele vremi
și preferată lespedea grea,
tăcerea să cadă
și iarăși revin...
Cu perseverență insist
Nimicul despre măiastră, despre actrița
Care juca în Piesele Roze.
(așa le-a numit
autorul: erau fiicele sale
de față fiind mulțimi încununate
însăpământate mulțimi
la vederea Pieselor Roze...)
Vai, domnule bun,
florile au bătut-o
din invidie teribilă,
mai ales acelea Circele Coronate,
rarisima specie,
chip de zeiță
și torsul de foc,
un lujer în flăcări
și piere a minunii actriță
nepieritoare
ca o altă Ioana pe rug.“

Evocarea nu este o trăire pe care o poți declanșa la cerere, așa că am ales aceste versuri pe care știu că le iubiți mult. Sunt dintr-un poem de Emil Botta, care vă este dedicat. Cum a fost copilăria actriței care juca în Piesele Roze?

Fantastic de frumoasă, mai ales verile petrecute la Chițorani, unde părinții mei aveau o vie. Era acolo un univers al meu, acela al naturii, cu care întotdeauna am fost prietenă, dar și frumusețile unei lumi care dispare odată cu copilăria. Sensul ascuns al acelor clipe m-a urmărit peste timp.

Privirea îmi cade asupra unei schițe intitulată „Ducesa de Chițorani“, semnată de Ștefan Constantinescu, primul soț al actriței. Apoi descopăr zâmbetul ușor malițios al autoportretului aceluiași pictor, care domină ambianța spirituală a încăperii. Clody Bertola îmi urmărește privirea și îmi spune, după o tăcere care mi se pare lungă:

Despre Ștefan vom vorbi când vom ajunge la adolescența mea.

Cum vă petreceați verile la Chițorani?

Plecam din București, în mai, cu o cabrioletă cu roți mari și aco-periș, trasă de un cal alb și de unul cu pete cenușii. Eu stăteam lângă vizitiu, îmi plăcea mult să mân caii.

Tata a cumpărat via când m-am născut. Ridicase pe povârnișul unui deal o casă înaltă, cu un hol imens, o scară interioară și

verandă. În zare șerpuia șoseaua care ducea spre Ploiești și se vedeau munții spre Sinaia. Acolo a fost paradisul nostru, al meu și al surorii mele Letiția. A murit acum opt ani. De atunci nu mă mai regăsesc. Ne iubeam foarte mult. La Chițorani am trăit o perioadă de mare fericire. Ne jucam cu fetele vierului. Coccoțate într-un nuc, fiecare pe câte o cracă, obișnuiam să facem băi de soare goale. Eram vestite prin împrejurimi: „A, via Bertola – unde sunt domnișoarele alea goale.“ Venea des și o prietenă. Anuța Ureche, din vechea familie de cronicari Ureche. Avea un dar extraordinar de a istorisi filme. Îmi plăcea să ascult povești. Dar jocul preferat era dansul. Compuneam dansuri pentru sora mea și cele șapte fete ale vierului. El a fost primul meu spectator și critic. Îi spuneam: „Stai acolo și zi cine îți place mai mult.“ Fugea de noi și, rușinat, spunea: „Nu, domnișoară, nu mă pricep.“ Învățam poezii și, când venea mama, la vremea culesului, dădeam spectacole. Serile cu lună erau nemaipomenite. Ne plimbam pe potecile vici și mama cânta: „Luna doarme, luna doarme amoroasă / Peste dealuri și câmpii / eu aștept a mea frumoasă / o aștept și tu nu vii.“ Sunt momente pe care le retrăiesc cu aceeași intensitate. Ca și drumul meu pe culoarele întunecoase ale casei. Nu aveam lumină electrică, iar eu eram foarte fricoasă. Mama știa și-mi spunea anume, cum se lăsa seara: „Adu-mi tabachera.“ Muream de frică urcând scara, orbecăind până în camera ei. Aveam spaime pe care le am și acum, la bătrânețe. Nu pot să-ți explic, ți-e frică de ceva, dar nu știi de ce. O frică de întuneric...

Ce a mai rămas din acest paradis pierdut? Ați mai fost la Chițorani?

Am fost cu mulți ani în urmă. Cred că sunt vreo zece ani. Am sărutat un copac foarte bătrân. Eram cu Letiția. Când a revăzut via, a spus: „Uite, aici aș vrea să mor.“ Asta a fost patria noastră, la 7 kilometri de Ploiești. Via există, dar casa au distrus-o. Mi-aduc aminte când, după război, înainte să plece în Italia, mama s-a dus la Chișorani. Era o scenă ca din *Livada cu vișini*. A umblat așa pe alee, s-a oprit la poartă, a întors capul, s-a uitat lung, parcă ar fi știut că n-o să se mai întoarcă. Era o presimțire. Au venit comuniștii, au luat tot. Pianul nostru a fost găsit aruncat în vie. Îți închipui, ce sălbăticie! Vierul și viereasa plângeau după mama: „Nu mai vine conifa îndărăt.“ De când nu mai fac teatru, aceste amintiri revin ca o melancolie tristă și fericită. Un amestec de tristețe că nu mai este și de bucurie că a fost.

Bunicii mei au venit în România în timpul lui Carol I

Părinții dumneavoastră erau bogați. Aveau în antrepriză cel mai vestit hotel din țară, înainte de război: Grand Hôtel du Boulevard, de pe Calea Victoriei. În această clădire, care există și astăzi, v-ați născut. Făcea parte și acest loc din paradis?

În București era o lume culturală, morală, civilizată. De aceea au venit să locuiască aici bunicii mei. Revăd cu ochii minții Calea Victoriei, un fel de Champs-Élysées, pe care se plimba, îmbrăcată elegant, toată protipendada. Mai ales tineretul din înalta societate. Pe urmă, îmi amintesc cafenelele, Nestor, Corso, celebra Capșa, unde veneau scriitorii, artiștii, gazetarii. Oamenii păreau

fericiți și mulțumiți. Letiția era atrasă de spectacolul străzii, fiind o fire expansivă, veselă, prietenoasă. Opusul meu. Eu mă simțeam bine în camera cu jucării, unde mi-era dragă o păpușă ruptă, Kiki. Îmi petreceam timpul ascultând-o pe Frau Gruner, guvernanta, care știa o mulțime de povești, sau urmăream încântată proiecțiile cu filme ale fratelui meu, Louis Charles. Dar locul preferat era Cișmigiul. E grădina copilăriei și bătrâneții mele. În fiecare zi, îmbrăcate cochet, cu pelerine în carouri, guvernanta ne ducea, pe mine și pe Letiția, să luăm aer și să facem mișcare. Plimbarea era sfântă. Iubeam teribil natura. Nu literaturizez. O simțire pe care am pierdut-o. Legătura asta cu natura, de mică, mi-a dat un plus de ceva în viață. Aveam o lene ciudată, visam mult, cădeam în meditație. Mă izolam de cei din jur, le spuneam: „Lăsați-mă, sunt în Nirvana.“ Îmi imaginam fel de fel de povești cu mine în rolul principal. Mă gândeam ce-o să fie cu viața mea.

Clody Bertola, un nume ce pare predestinat scenei și spectacolului...

Victor Eftimiu mi-a și spus cu tandrețe: „Ce nume de teatru frumos ți-ai găsit.“ Nu e un pseudonim. Mama se chema Clotilde Bertola.

O asociere insolită de nume. Sunteți româncă prin adopțiune?

A doua generație. Rădăcinile mele sunt în Italia, Franța, Germania. Bunicul din partea mamei era italian, bunica era nemțoaică, nobilă – Von Roch. Au avut ceva capital și au venit în

România în timpul lui Carol I să facă avere. Au deschis prima fabrică de pielărie. Tata era italian. Se căsătorise cu o belgiancă și avea doi copii, pe sora mea Luciana, care va deveni pianistă și se va stabili în Italia, și pe Louis Charles, care va îmbrățișa cariera de ofițer de cavalerie. Tata s-a îndrăgostit de mama și, ca să o urmeze în țară, a divorțat și și-a luat cetățenie română.

Din gelozie, tata s-a aruncat de la etaj

Cum vi-l amintiți pe tatăl dumneavoastră? Ce credeți că ați moștenit de la el?

O anume tristețe și gravitate. Imaginile cu el sunt frânte și dureroase. Parcă îl văd la Grand Hôtel du Boulevard, când venea, pe scări, în sala de sufragerie, unde ne adunam cu toții. Guvernanta, severă cu noi, copiii, striga: „La o parte, la o parte, trec patronii.“ Locul meu era lângă tata, pe un scaun înalt. În timpul războiului a plecat pe front. S-a îmbolnăvit de tuberculoză, o boală fără leac pe vremea aceea. Când s-a întors acasă, era atât de slab, încât nu l-am recunoscut. M-a luat de mână și m-a întrebat: „Cine sunt?“ A trecut ceva timp până i-am spus: „Tata.“ Mama ne îndepărta de el. L-am văzut puțin în lunile acelea de suferință, când nu se putea mișca din pat. Hotelul fusese închiriat de armata germană, iar mama – știa perfect nemțește – se ocupa de treburile administrative. Aveam o mătușă intrigantă, tante Hélène, care comenta mereu: *Elle est de nouveau en bas. Elle parle avec les officiers.* Asta îl supăra pe tata. Într-o zi, când sora mea Letiția i-a spus *Au revoir, papa*, el i-a

răspuns: *Toi aussi, tu me quittes.* Doctorul i-a sugerat mamei să vândă tot și să plece cu el în Germania, la un sanatoriu. Mama a refuzat, iar tata, nemaisuportând durerile și chinuit de gelozie, s-a sinucis, aruncându-se de la etajul 5.

Mi-aduc aminte de niște țipete îngrozitoare, o mulțime de cucoane adunate în jurul mamei și guvernanta care trăgea de noi, copiii, cu disperare. Atunci n-am realizat moartea tatei. Aveam șase ani. Am rămas doar cu imaginea sicriului de la catedrală, pentru că la cimitir nu m-au lăsat să merg. După acest eveniment tragic, mama ne-a dus la Paris, pe mine și pe Letiția, și ne-a băgat într-un pension.

Lângă blocul în care locuiți, foarte aproape de Piața Kogălniceanu, se află o casă frumoasă, construită de tatăl dumneavoastră. Ce simțiți când treceți pe lângă ea?

Tata și-a dorit să fie arhitect, a și studiat vreo doi ani. Și-a pus tot sufletul să facă această casă. A trecut regina Maria și a întrebat cine a construit-o. Era împodobită cu stucaturi, vopsită în alb. Comuniștii au dat jos toate stucaturile și au vopsit-o în gri. Și asta e o meserie clădită pe nisip. Ce e viața? Praf și pulbere se alege de tot. Rămâne ceva, poate după oamenii de geniu.

Paul Morand a cunoscut trei femei frumoase: Martha Bibescu, Regina Maria și Clotilde Bertola

Ați avut o mamă seducătoare. Așa o arată fotografiile. Cum a rămas ea în memoria dumneavoastră afectivă?

Paul Morand a spus că a cunoscut trei femei frumoase: Martha Bibescu, Regina Maria și Clotilde Bertola. Mi-aduc aminte de mama mai mult ca de o personalitate decât ca de o ființă apropiată, care ne copleșea cu dragostea ei. Rece, distantă, severă, ne-a crescut nemțește. Era zgârcită cu laudele și nu-și vedea copiii ca pe niște genii în devenire. Știa precis ce dorește în privința educației noastre. Despre mine a avut o părere greșită. Spunea că sunt o leneșă. Că am mult farmec și că o să mă mărit cu un bărbat bogat, care să mă răsfețe. A fost contrariul. Am muncit enorm, bărbații pe care i-am avut nu erau dintre aceia care răs fățau, aveau și ei treburile lor.

Într-o zi, mama ne-a adunat și ne-a spus că o să se recăsătorească. Bărbatul pe care îl luase se numea Jo și era evreu. La început, eu și Letiția am fost rele cu el. Jo era însă răbdător și bun. Evreii sunt soți buni. Pe mama, așa capricioasă cum era, nu cred că ar fi suportat-o alt bărbat. Se îmbrăca să meargă la teatru, apoi brusc se răzgândea. Spunea că nu mai are chef. El tăcea și se supunea. Mama era o ființă răs fățată, dominatoare, îmbinând furiile italienești cu aroganța nemțească.

După război, s-a mutat cu Jo la Roma. Se simțea bine, își făcuse prieteni. După ce s-a prăpădit Jo, n-a mai vrut să stea singură, așa că a venit în România, la sora ei. Nu s-au împăcat prea bine. Mama era *grande dame*, iar mătușa, deși nevastă de general vestit, era modestă din fire. Sfârșitul mamei m-a marcat cumplit. Foarte bătrână, la 90 de ani, suferea de inimă. Doctorul i-a dat niște medicamente tari, pentru care trebuia să bea multe lichide. Ea le-a luat fără să țină cont de prescripție. Au început crizele, cu

dureri îngrozitoare. Nu se liniștea decât cu Fortral. La Fundeni, am găsit-o gemând. Am întrebat-o: „Mamă, ce te doare?” „Tot”, mi-a răspuns. Am adus-o acasă. S-a uitat la mine cu niște ochi mari: „Ce bucurie!” – a fost ultimul ei cuvânt. Apoi a adormit, și-a dat sufletul ca un pui. Câteva luni mai târziu, am visat-o foarte mândră, autoritară, cum era ea. Îmi făcea observații. Conversația noastră din vis era nostimă: „N-ai terminat-o cu muștrările nici aici, mamă?”

Uneori simt că îmi pierd mințile.

Letiția e acolo, dar la cimitir

Într-un fel, ați fost orfană de tată. De mamă vă despărțea o barieră afectivă. În amintirile primilor ani, singura ființă pe care o pomeniți cu dragoste este Letiția.

A fost prezența cea mai luminoasă a copilăriei mele. De Letiția mă apropia ceva deosebit. Ne iubeam teribil. Când a murit, am trăit un șoc. Locuia la Brighton, unde bărbatul ei era profesor universitar. S-a îmbolnăvit grav. Conform sistemului occidental, i s-a spus că are cancer la plămâni și că nu mai are de trăit decât două luni.

La Biserica Sfânta Magdalena din Brighton, îi revăd pe cei patru domni în negru, cu sicriul pe umeri. Nici acum nu-mi vine să cred. Pe noi două ne-a despărțit viața, dar tot legate am rămas. Treceau un an, doi până să ne vedem. Dar știam că este acolo. Uneori simt că îmi pierd mințile. Letiția e acolo, dar la cimitir. În

copilărie și în adolescență, am fost legate ca gemenele. Ea mi-a dat curaj, nu ca mama, care era rezervată. A avut încredere în vocația mea de actriță. Când am dat producția de sfârșit de an cu *Sfânta Ioana*, era în culmea fericirii.

Letiția v-a descoperit lumea de mister și de poezie a teatrului?

De teatru și de lumea artei m-am apropiat datorită mamei. Când venea Maria Ventura în turneu de la Paris, ne ducea la spectacolele ei. Mi-amintesc ce impresie puternică mi-a făcut în *Fedra*. Jocul actriței degaja atât mister, încât mi-am zis că niciodată nu voi putea face această profesie. Mama obișnuia să meargă cu noi mai ales la concerte și reprezentații de balet și operă. Și-a dorit să devină cântăreață. Studia canto, iar eu asistam la lecții. I s-a prezis că va deveni o mare interpretă de lieduri. Dar avea un trac așa de mare, că i se strangula vocea. Tracul ăsta l-am moștenit eu. După fiecare premieră, spuneam că mă las de teatru.

Mama mi-a dat o educație muzicală. George Georgescu se îndrăgostise de ea și o ceruse în căsătorie. Deși nu l-a plăcut și l-a ales pe Jo ca soț, era nelipsită cu noi de la concertele marelui dirijor. M-a înscris și la Conservator, unde am învățat pian timp de patru ani. Se spunea că aveam talent, dar eram de o lene nemai-pomenită. Asta o exaspera pe o cunoscută profesoară, Muza Ghermani Ciomag. La ultimul examen, mi-am dat producția cu *L'Impromptu*, de Schubert. Nona Ottescu a vrut să-mi dea nota 10. Muza a sărit ca arsă: „Nu, nu a învățat nimic tot anul.“ Mama a reușit să mă facă să iubesc muzica. Mai târziu, asta m-a ajutat când

eram pe scenă. Mi-a rafinat sensibilitatea, mi-a crescut receptivitatea pentru înțelegerea umană a rolurilor. Muzica a fost pentru sufletul meu un balsam.

Laisse-la, Tony, cette enfant sera une grande artiste

Vă amintiți de primul spectacol pe care l-ați dat în public? Când ați simțit histrionul din dumneavoastră, bucuria și plăcerea de a juca?

În primii ani de școală. După moartea tatei, mama ne-a dus pe mine și pe Letiția într-un pension, la Paris. Profesoara mă pune să citesc poezii, apoi mă lauda că, deși sunt străină, rostesc cel mai frumos în franțuzește. Dar emoția primelor aplauze am avut-o la Liceul „Carmen Sylva“, unde am făcut regia și am jucat în travesti în *O noapte furtunoasă*, de Caragiale. M-am simțit vedetă din plin.

Ați fost o elevă silitoare?

Mi-a plăcut școala, am amintiri duioase din pension, unde am primit o educație religioasă ce mi-a deschis o altă înțelegere pentru lume, mai profundă. Mergeam în fiecare dimineață la slujbă, la mesă, înainte de a începe lecțiile. Seara, maicile ne întrebau dacă ne-am făcut rugăciunea și cruce. În liceu învățam bine la geografie, istorie și română, materii care mă ajutau să visez și-mi hrăneau imaginația. La matematică luam numai 3 și 4. La purtare, de asemenea, calificativul era cam modest. Neastâmpărată și zburdalnică, făceam o

mulțime de nebunii. Îmi amintesc o întâmplare amuzantă, când, împreună cu băieții de la „Sf. Sava“, cântam în cor. Profesorul de muzică îmi admira vocea și obișnuia să mă alinte, întrebându-mă: „Unde e altista mea?“ Drept răspuns, într-o zi i-am umplut șoșonii cu apă. Ca pedeapsă, am fost eliminată trei zile din școală.

Când ați început să vă gândiți că într-o zi veți fi actriță?

De mică îmi doream să fiu dansatoare, însă ideea de a deveni actriță era foarte străină de mine. Am urmat, încă din liceu, școala particulară a Floriei Capsali, o mare maestră a baletului clasic. Și, pentru că mă atrăgea mai mult dansul liber, am frecventat și școala de ritmică a profesoarei Iris Barbură.

Dansul v-a dus spre teatru?

La școala Floriei Capsali, în program, pe lângă cursurile de balet, exista un curs de artă dramatică, pe care-l predau Marietta Sadova și soțul ei, Haig Acterian. Auzindu-mă recitind o poezie, Marietta Sadova mi-a spus: „Tu trebuie să faci teatru.“ Nu mă pasiona actoria, așa că o vreme nu i-am urmat sfatul. Într-o zi, m-a oprit pe stradă, m-a luat cu o trăsură și m-a dus să mă înscrie la Conservator. Am spus o poezie, apoi toți profesorii din comisie m-au cerut la clasa lor. Am fost trasă la sorti și am căzut la grupa Mariei Filotti. Dar continuam să iau lecții cu Sadova.

Marietta Sadova vă scrie într-o dedicație: „Clody, prima elevă și mândria mea!“ A cui elevă vă considerați?

Maria Filotti era, fără îndoială, o bună profesoară, dar evoluția mea a fost dominată în mod hotărâtor de Marietta Sadova. Călătorise mult la Viena și la Paris, unde văzuse spectacolele lui Reinhardt. Munca ei cu actorul era desăvârșită. Nu-ți arăta cum să faci un personaj, te îndemna să-l cauți în tine, să te gândești la el. Avea o vocație pedagogică rară. Știa să te conducă, astfel încât să-ți găsești singur drumul spre el. În joc, cerea multă emoție. Ea susținea că, dacă nu ai emoție și nu ești capabilă să o transmiți, nu trebuie să faci teatru.

Blondă, cochetă, îmbrăcată cu gust, Marietta Sadova, când apărea, nu frapa totuși prin nimic. Dar, cum începea să converseze, te cucerea. M-am atașat și de soțul ei, Haig Acterian, un eminent teoretician de teatru. Sora lui, Jeni Arnotă, a fost una dintre cele mai bune prietene ale mele. Urmase filosofia și lucra ca asistentă de regie la Marietta Sadova. Haig a fost trimis, în timpul războiului, pe front, în linia întâi, și a murit. Rămăsă singură, Marietta a avut un sfârșit foarte greu.

Ați resimțit studenția la actorie ca pe o povară?

Viața pe care mi-a deschis-o Sadova mi-a plăcut la nebunie. Maria Filotti mă aprecia mult și, când un student repeta, iar ceva o nemulțumea, obișnuia să zică: „Destul, destul. Clody, treci și fă tu scena.“ Cele mai dragi momente în Conservator le-am petrecut la orele unei eminente profesoare de istoria teatrului, Alice Voinescu. Bună, generoasă, cultivată, iradia frumusețe spirituală. Avea un farmec nemaipomenit. Colegul meu, Mircea

Șepilici, se îndrăgostise de ea. Și eu o iubeam mult, iar ea mă numea „copilul meu drag și talentat, care va face carieră mare“.

...Primele semne de confirmare ale acestei prorociri au apărut chiar de la debut. Examenul de absolvire cu Sfânta Ioana a fost un triumf. Emil Botta, în ipostaza de cronicar de teatru, nota în 1936, în ziarul Facla: „Această eminentă absolventă ce destin va avea oare? I se vor oferi locul și condiția pe care le merită?“

Examenul l-am dat pe scena Naționalului. Eram convinsă că, prin formația mea clasică, voi fi primită în acest colectiv. Dar n-a fost așa... Ion Prodan, directorul de atunci, nu a vizionat producția mea. L-au chemat din lojă la un telefon. Eu am fost foarte invidiată de kolegele mele. Au făcut tot posibilul să nu fiu aleasă pentru prima scenă și au reușit. O vreme nu am avut niciun angajament. Până la urmă, m-am dus la Compania „Bulandra“, care se unise cu Teatrul de Comedie, director fiind Sică Alexandrescu. Am început o lungă ucenicie. Am jucat roluri mici, din care am învățat, probabil, multă meserie. A fost o perioadă grea pentru mine.

Cum era regizorul Sică Alexandrescu?

Sică avea un instinct al marilor talente și o autoritate înnăscută. Când spunea el ceva, actorii încremeneau pe scenă. Era un bun profesionist și un creator de trupă. În compania lui m-am simțit bine, eu eram disciplinată, iar el era foarte sever. Totuși, mă bântuia o stare de nemulțumire. Știam că puteam să joc roluri importante, dar elementele

tinere, lipsite de o anumită maleabilitate morală, erau distribuite mai greu. Am trecut la teatrul Mariei Filotti din Sărințar, condus de Tudor Mușatescu. Cu Mușatescu am lucrat bine. Vesel, binedispus, mereu cu o glumă pe buze, generos din fire, el avea o vorbă: „Teatrul merge bine, mânca-mi-aș trupa.“ Din trupa lui făceau parte Ninetta Gusty, Beate Fredanov, Radu Beligan, Mihai Popescu. Eu continuam însă să sufăr că nu sunt distribuită în roluri importante. Radu și Ninetta, care atunci erau căsătoriți, mi-erău buni prieteni și încercau să mă consoleze: „Se întâmplă ceva, Clody, ai să vezi.“ Aveam senzația că mă află la periferia profesiunii pe care mi-o alesesem. În primii șase ani de teatru, m-a încercat de multe ori dorința să o părăsesc.

Cum ați depășit aceste momente?

Mi-amintesc că am primit, din întâmplare, un rol important în *Frații Karamazov*. Spectacolul s-a făcut în zece zile, o interpretăm pe Katerina Ivanovna. Eram partenera lui Tony Bulandra într-una dintre scenele importante și încercam să-mi fac mișcarea în funcție de a lui. La un moment dat, fie că am venit prea aproape, fie că i-am tăiat drumul, i-am provocat lui Tony un moment de iritare pe care, cu toată delicatețea lui bine-cunoscută, n-a reușit să și-l stăpânească pe deplin. Lucia Sturdza Bulandra, care era în sală și care a sesizat această vagă, ușoară iritare, l-a apostrofat pe Tony: *Laisse-la, Tony, cette enfant sera une grande artiste*. Pentru mine, cuvintele acestea au avut o importanță hotărâtoare. Am fost angoasată și panicată de acest pronostic. M-a urmărit toată cariera mea. După câțiva ani, am jucat în *Încătușare*, de Philip Barry. Rolul